CHET TILLARINI O‘QITISHDAGI KOMMUNIKATIV YO‘NDASHUV USULLARI

***Kadirova Madinabonu Turgunovna**, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi “Arab tili va adabiyoti al-Azhar” kafedrasi katta o'qituvchisi*

kamadina2544@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada chet tillarini o‘qitishning kommunikativ usuli asosi, nutqning shakli va mazmuni ustida ishlash, kommunikativ usuli tamoyillari, chet tilidagi muloqotni o‘qitish jarayonida dramatizatsiya usullari yoritilgan.

Kalit so’zlar: kommunikativ yondashuv, nutqiy aloqa holat, dramatizatsiya, didaktika, grafik tasvir, grammatik ko‘nikma

Annotation. The article highlights the basics of the communicative method of teaching foreign languages, work on the form and content of speech, the principles of the communicative method, methods of dramatization in the process of teaching foreign language communication.

Keywords: communicative approach, status of speech communication, dramatization, didactics, graphic representation, grammatical skills

Chet tillarini o‘qitishning kommunikativ usuli kommunikativ yondashuv asosida paydo bo‘ldi. Uning asosiy qoidalari olimlar tomonidan turlicha talqin qilinadi. Ko‘pgina zamonaviy xorijiy olimlarning fikriga ko‘ra, o‘quv jarayoni faqat mazmunli tomonga, haqiqiy muloqotga tayanishi va til shakli ustida ishlashni istisno qilishi kerak. Yana ba’zi mahalliy metodistlar va amaliyotchilarga kommunikativ usuldan foydalanishni tavsiya etadilar, lekin aslida til tizimini o‘rgatadilar va faqat oxirgi bosqichda talabalarga dialoglar tuzishni yoki o‘z fikrlarini bildirishni taklif qiladilar. Ko‘pgina xorijiy va mahalliy tadqiqotchilar kommunikativ usulning bunday talqinini qabul qiladilar, unga ko‘ra o‘quv jarayoni tizimli va mazmunli yondashuvlarni oqilona birlashtirishi, nutqning shakli va mazmuni ustida ishlashni o‘z ichiga olishi kerak deb xisoblaydilar. Rossiyada chet tillarini o‘qitishda kommunikativ usulning asoschisi Passov E. I., pedagogika

fanlari doktori, professor, Rossiya Federatsiyasining xizmat ko‘rsatgan fan arbobi, xorijiy tillarni o‘qitish metodikasi sohasidagi taniqli olimdir. Aynan Passov E. I. o‘qitishning kommunikativ usuli tamoyillarini ishlab chiqdi:

1. Nutq yo‘nalishi printsipi.
2. Uning shaxsiy jihatining etakchi roli bilan individuallashtirish printsipi.
3. Funktsionallik printsipi.
4. Vaziyat printsipi.
5. Yangilik printsipi.

Chet tilini o‘qitishning kommunikativ yo‘nalishi sharoitida o‘qituvchi alohida rol o‘ynaydi. Uning kasbiy kompetentsiyasining kommunikativ komponenti juda dolzarb bo‘lib qoladi. Ushbu komponentning umumiy pedagogik xususiyatlari quyidagilardan iborat: kommunikativ madaniyat; pedagogik aloqa texnikasi va interfaol o‘zaro ta’sir usullarini bilish; o‘zaro ta’sirning barcha ishtirokchilari o‘rtasida qaror qabul qilishda hamkorlikni ta’minlash; subyekt-semantik aloqani ta’minlaydigan didaktik va kommunikativ muhit sifatida dialogni qurish qobiliyati; ishonch va xayrixohlik muhitini ta’minlash va bu chet tilini aloqa vositasi sifatida ishlatish qobiliyati va butun o‘quv jarayonini chet tilida qurish qobiliyati kabi professional belgilar bilan birga bo‘lishi kerak; chet tilidagi haqiqiy, me’yoriy va ifodali nutq; chet tilidagi nutqni moslashtirish; nutqiy aloqa holatlarini modellashtirish va o‘quv jarayonida aloqani samarali rejalashtirish qobiliyati Kommunikativ metodologiyaning asosiy yo‘nalishi guruh o‘qitish usullariga qaratilgan. O‘qituvchi va talabalarning vazifasi birgalikda ishlashni o‘rganish, individual ta’limdan uzoqlashishdir. Kommunikativ metodologiya doirasida faol o‘qitish usullari qo‘llaniladi, ular ba’zan guruh deb ataladi, bu ularning guruh ta’lim shakliga mosligini ko‘rsatadi. Bularga quyidagilar kiradi: “aqliy hujum”, semantik xaritani tuzish, og‘zaki nutq, og‘zaki xabar, munozara, yo‘naltirilgan munozara, erkin munozara, nutqiy yoki muammoli muammolarni hal qilish, ssenariy, rol o‘ynash, intervyu, xayoliy vaziyat (simulyatsiya o‘yini), loyiha. Ushbu o‘qitish usullari qo‘yilgan kommunikativ vazifa yoki muammoni hal qilish

jarayonida chet tilidagi muloqotni tashkil etishga yordam beradi. Kommunikativ usullar yuqori darajada ravshanlikka ega va haqiqiy aloqa jarayonini taqlid qiladigan va nutqiy vaziyatlarda o‘rganilayotgan til materialini faollashtirishga imkon beradi. Shubhasiz, aloqa jarayoni g‘oyalar, his-tuyg‘ular, his-tuyg‘ularni uzatmasdan, vaziyatga moslashmasdan taqdim etilishi mumkin emas. Bunday holda, chet tilini o‘qitishda kommunikativ yondashuvni amalga oshirish uchun maqbul sharoitlarni ta’minlash uchun dramatizatsiya usullaridan foydalanish taklif etiladi. Dramatizatsiya metodik usul sifatida birinchi marta Angliyada P. Sleyd (1954) va B. Vey (1967) tomonidan qo‘llanilgan, ular bu shaxsga vaziyatni o‘zida “o‘tkazish” orqali imkon beradi, unga shaxsiy xususiyat beradi va shu bilan o‘rganishni arzimas narsadan ijodiy jarayonga aylantiradi, deb hisoblashgan. Dramatizatsiya-darslarda o‘quv materialining mazmunini sahnalashtirish, ijro etish, shu bilan birga rollarga nafaqat tirik belgilar, balki har qanday bilim sohasidagi har qanday jonsiz narsalar va hodisalar ham berilishi mumkin. Dramatizatsiya turlari orasida dramatizatsiya (masalan, dialog), rolli o‘yinlar, dramatizatsiya elementlari bilan mashqlar va boshqalar, darsdan tashqari mashg‘ulotlarda – adabiy asarni (yoki uning parchasini) sahnalashtirish, eskizlardan foydalanish. Didaktik imkoniyatlarning keng doirasi bilan dramatizatsiya yanada qiziqarli, shuning uchun yanada samarali o‘quv jarayoniga hissa qo‘shishi mumkin. O‘quv va nutq materiallarini to‘ldirish uchun badiiy (matn-rol, matn-dialog va boshqalar), falsafiy (matn-aks ettirish, matn-savol, aforizmlar, buyuk mutafakkirlarning bayonotlari va boshqalar)dan tematik tanlangan matnlar kabi dramatizatsiya vositalaridan foydalanish mumkin. adabiyot, folklor (maqollar) va rivojlanish texnikasi va vazifalari tizimi (badiiy matnni talqin qilishning usullari, rolli tarjimai hollar, vaziyatlarni ijro etish, ma’nolarni grafik tasvirlar shaklida namoyish etish, o‘z xulosasini boshqalar bilan taqqoslash). Shunday qilib, chet tilidagi muloqotni o‘qitish jarayonida dramatizatsiya usullaridan foydalanish, ular orasida xayoliy vaziyatlar, ssenariylar, rolli o‘yinlar jismoniy harakatlar bilan birgalikda quyidagi muammolarni hal qilishga imkon

beradi: - talabalarning so‘z boyligini boyitish va faollashtirish: - grammatik ko‘nikmalarni takomillashtirish: - kommunikativ usulda yangi grammatik materialni o‘zlashtirish; - talaffuzni takomillashtirish va intonatsiya, fonemik eshitish qobiliyatini shakllantirish: - til muhitiga sho‘ng‘ish orqali auditorlik ko‘nikmalarini oshirish: - nutq faoliyatining barcha turlarini rivojlantirish; - ijtimoiy-madaniy va madaniyatlararo aloqa ko‘nikmalarini takomillashtirish.

Foydalangan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Е.И. Пассов «Сорок лет спустя или сто и одна методическая идея» Глосса – Пресс, Москва 2006.

2. Е.И. Пассов. «Концепция коммуникативного обучения иноязычной культуре» Просвещение, Москва 1993.

3.И.Л.Колесникова, О.А.Долгина .К вопросу о цели, методах и приемах работы над аудированием при обучении иностранным языкам материалы III Междунар. науч.–практ. конф. (Чебоксары, 8 окт. 2017 г.) / редкол.: О.Н. Широков [и др.] – Чебоксары: Центр научного сотрудничества «Интерактив плюс», 2017. – С. 59-62.

